

VIDIKI (NE)DELIBERATIVNOSTI V PARLAMENTARNIH RAZPRAVAH O DRUŽINSKEM ZAKONIKU**

Povzetek. V prispevku na vzorcu 525 izjav iz slovenskega parlamenta predstavimo izbrane vidike (ne)deliberativnosti v razpravah o Družinskem zakoniku (DZak) v obdobju 2009–2011, pri čemer na osnovi konceptualno nadgrajenega Indeksa kakovosti diskurza (DQI) analiziramo naslednje deliberativne standarde: participacijo akterjev, utemeljevanje zahtev v razpravah znotraj zakonodajnih teles in (ne)spoštljivost. Rezultati kažejo na sorazmerno nizko stopnjo deliberativnosti glede na večino standardov, ki so vključeni v DQI. Poleg relativno visokega deleža izjav brez argumentacije in nespoštljivosti so posebej izrazite razlike glede na spol razpravljavcev, njihovo (ne)podporo zakoniku, pa tudi glede na to, ali gre za predstavnike političnih skupin, civilne družbe ali vlade.

Ključni pojmi: *analiza besedil, deliberativnost, Družinski zakonik, Indeks kakovosti diskurza (DQI), parlament, razprava*

Uvod

Parlament formalno predstavlja osrednje odločevalsko telo v klasičnih teorijah demokracije, ki je ključno polje za aplikacijo deliberativne teorije (Schäfer, 2010). Sedanji parlamentarizem je od parlamentov 19. stoletja nasledil normo neodvisne javne deliberacije med člani parlamenta, ob sodobnem strankarstvu pa je izvorna ideja izgubila precej prvotnega demokratičnega potenciala. Duh "tekmovalne nasprotovalnosti", ki se kaže v promoviranju lastne pozicije in neproduktivnem izzivanju nasprotnikov, prevladuje nad duhom kooperativnosti v smislu iskanja sodelovanja in soglasja pri odločanju in reševanju težav.

Deliberativnost je bila zlasti v parlamentarnem kontekstu najpogostejše merjena z Indeksom kakovosti diskurza (angl. Discourse Quality Index – DQI), razvitim iz Habermasove diskurzivne etike (Habermas, 1984) in z

* Dr. Metka Kuhar, izredna profesorica na Fakulteti za družbene vede; dr. Andraž Petrovčič, docent na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Izvirni znanstveni članek.

elementi nekaterih drugih modelov deliberacije (Steenbergen et al., 2003; Steine et al., 2004; Bächtiger et al., 2009; Steiner, 2012). Ta doslej najbolj razdelani (kvantificirani) pristop na konceptualni in empirični ravni vključuje naslednje elemente deliberativnosti razprav: enakopravnost govorcev glede vključevanja v razpravo, stopnjo utemeljevanja, usmerjenost k skupnemu dobremu, spoštljivost, interaktivnost, konstruktivno politiko (t.i. deliberativni standardi tipa I) (Steenbergen et al., 2003; Steiner et al., 2004; Steiner, 2012) ter pripovedovanje zgodb in deliberativna pogajanja (t.i. deliberativna standarda tipa II) (Bächtiger et al., 2009; Steiner, 2012).

V tem prispevku podrobneje predstavljamo omenjene kriterije, ki smo jih v naši študiji še dodatno teoretsko in empirično razdelali in nadgradili. Ob predstavitvi inštrumenta za merjenje deliberativnosti je namen prispevka pridobiti poglobljen vpogled v komunikacijsko kulturo slovenskega parlamenta. S pomočjo deliberativnih kriterijev analiziramo razprave iz Državnega zbora RS (v nadaljevanju DZ), Državnega sveta RS (v nadaljevanju DS) in Odbora za delo, družino, socialne zadeve in invalide (v nadaljevanju Odbor) na temo predloga Družinskega Zakonika (DZak) v obdobju 2009–2011.

Slovenski parlament še ni bil analiziran z vidika deliberativne kakovosti diskurza. Temu najbližja je raziskava argumentacije na vseh sejah državnega zbora v letu 1999 (Žagar, 2009). V njej je avtor izdelal frekvenčni slovar izbranih argumentativno-pojasnjevalnih veznikov, ki v govor/-u uvajajo argumente ali iz njih izhajajoče sklepe, in s tem opozarjajo, da govorec nekaj argumentira, utemeljuje, podkrepljuje in pojasnjuje (ali to vsaj skuša početi). Primerjal je poslance koalicije in opozicije. Ugotovil je, da so poslanci takratne vladne koalicije glede argumentiranja lastnih stališč (in argumentiranega nasprotovanja nasprotnim stališčem) stavili predvsem na argument moči (parlamentarno večino), ne na moč argumentov (dosledno argumentiranje lastnih stališč in utemeljeno nasprotovanje/izpodbijanje stališč nasprotnikov). Opozicijski poslanci pa so se trudili, da bi bili njihovi argumenti predstavljeni in prepoznani kot argumenti, kar pa ne pomeni, da je (vedno) šlo za sprejemljive, relevantne in zadostne argumente.

Tudi drugi avtorji (npr. Adam, Tomšič in Kristan, 2008) trdijo, da poslanci pri nas glede na kompetitivno naravo našega parlamentarnega sistema običajno zgolj javno prikazujejo in zagovarjajo svoje pozicije in odločitve kot najboljše, pri čemer ne naslavljajo nasprotnih strani z racionalnimi argumenti. Izrazito negativno okoliščino za deliberativnost parlamentarnih razprav pa predstavljata bipolarna struktura slovenskega političnega prostora in tradicija ideološkega pozicioniranja (prav tam).

Mednarodne primerjalne raziskave so prišle do podobnih zaključkov: na deliberativnost parlamentarnih razprav pomembno vplivajo institucionalni

dejavniki (to so konsenzualni vs. kompetitivni sistemi, precidencializem vs. parlamentarizem, močni vs. šibki veto igralci), kot tudi dejavniki, ki se nanašajo na neposredno institucionalno ozadje odločevalskih procesov (javnost razprav ali ne, drugi dom parlamenta nasproti prvemu, nizka polarizacija glede teme nasproti visoki) (Steiner et al., 2004; Bächtiger in Steenbergen, 2004). Konsenzualni sistemi, precidencializem, drugi domovi in nizka stopnja polarizacije glede teme podpirajo deliberativnost – zlasti večjo stopnjo spoštljivih izmenjav med sodelujočimi (prav tam).

Izbrana tema analize, DZak, je razdelila slovensko javnost in tudi njene politične predstavnike. Poleg predstavitve doseganja posameznih deliberativnih standardov nas v tem prispevku posebej zanima, ali se kažejo razlike v deliberativnosti zagovornikov in nasprotnikov predloga DZak-a, med tipi akterjev (politične skupine, civilna družba, vlada) ter glede na spol avtorjev razprav. Raziskujemo pa tudi morebitne povezave med posameznimi deliberativnimi standardi.

Metode in postopki

Opis vzorčenja izjav

Analizirali smo vzorec izjav z *vsebinskimi zahtevami* na zasedanjih DZ-ja, Odbora in DS-ja na temo DZak-a. Kot je izpostavljeno že v uvodniku pričujoče tematske številke, so bile v DZ-ju štiri seje na temo DZak-a, in sicer 14. redna seja (2. 3. 2010), 28. redna seja (17. 5. 2011), 29. redna seja (13. 6. 2011) in 45. izredna seja (2. 9. 2011). Prve tri seje predstavljajo prvo, drugo in tretjo obravnavo predloga DZak-a, na izredni seji pa so poslanci odločali o pobudi za presojo ustavnosti DZak-a. Odbor se je v okviru 19. redne seje na temo Predloga zakona o DZak-u sestel sedemkrat, in sicer: 29. 6. 2010, 1. 9. 2010, 10. 2. 2011, 17. 3. 2011, 22. 3. 2011, 31. 3. 2011, 7. 4. 2011. DS je predlog DZak-a obravnaval dvakrat: na 24. redni seji, ki je potekala 17. 3. 2010, in sicer kot 5. točko dnevnega reda; pa tudi na 32. izredni seji (23. 6. 2011). Magnetogrami vseh teh sej so prosto dostopni na spletnem mestu slovenskega parlamenta.

Izjavo smo definirali kot govorno dejanje med enim in drugim govornikom, pri čemer gre za kontinuiran del govora, ki se prične in konča z jasnim premorom – bodisi govorca prekine drug govorec ali moderator razprave bodisi govorec sam zaključi svoj govor. Analizirali smo samo izjave, ki vsebujejo *vsebinske zahteve*. *Zahtevo* smo definirali kot predlog posameznika ali skupine o tem, katere odločitve/predlogi/želje/prošnje bi morale oz. ne bi smele biti sprejete. *Zahteva vsebinske narave* pomeni, da je bila njena vsebina vezana na vsebino DZak-a. Nekatere zahteve so bile namreč vezane na proceduralne predloge ali na potek razprave oz. način podajanja izjav (npr.

“Prosim za mir v dvorani!”). Osredotočili smo se na *prvo zahtevo* znotraj posamezne izjave, saj lahko izjava vsebuje več zahtev. Posledično smo *deliberativne standarde*, ki se nanašajo na utemeljevanje, analizirali v kontekstu prve zahteve (in njene argumentacije), *spoštljivost* pa v kontekstu vsebine, podane znotraj celotne izjave.

Preliminarna analiza je pokazala, da so bile izjave moderatorjev pretežno proceduralne narave, zato jih v skladu s tukajšnjo definicijo zahtev nismo vključili v vzorčni okvir in analizirali. Ker je bilo število vseh izjav še vedno preobsežno za analizo (N = 1879), smo jih vzorčili. Najprej smo izpeljali poskusno pilotsko vzorčenje manjšega števila izjav v okviru testiranja kodirne knjige in usklajevanja merskih inštrumentov. To nam je omogočilo oceniti približen delež izjav, ki vsebujejo vsebinsko zahtevo. Izkazalo se je, da je takih izjav približno 75 %. Ta podatek je služil za določitev vzorčnega načrta.

Presodili smo, da bi bila analiza izjav samo znotraj manjšega števila izbranih sej pristranska, ker zakonodajni postopek obsega različna branja zakona in tudi razprave v okviru Odbora in DS-ja so vsaj delno povezane s tem (npr. običajno zakonodajni postopek predvideva, da se na odboru predlagajo in potrjujejo amandmaji na člene zakonskega besedila, in sicer v takšnem zaporedju, ki je skladno z vrstnim redom členov v zakonu). Pomembno se nam je zdelo vključiti izjave z vseh srečanj, saj je le tako mogoče primerjati (tudi) razvoj kakovosti deliberativnosti razpravljalcev v parlamentu skozi vse faze obravnave DZak-a.

Pri razpravah iz DZ-ja in Odbora smo se odločili za *sistematično vzorčenje* z izključitvijo vsake tretje nemoderatorske izjave (v vseh posameznih obravnavah), pri čemer je bila začetna izjava v DZ-ju in Odboru izbrana slučajno. Pri razpravah iz DS-ja pa smo se odločili, da vključimo v analizo vse izjave z zahtevami, saj izjav oz. strani magnetogramov iz obeh sej DS-ja ni bilo veliko. Skupaj smo sestavili vzorec s 735 izjavami.

Za izbrani vzorec izjav so bile v naslednjem koraku določene zahteve, in sicer tako, da sta vsako izbrano izjavo neodvisno pregledala po dva raziskovalca (ocenjevalca) in označila prvo zahtevo vsebinske narave v izjavi. Če izjava ni vključevala zahtev oz. ni vsebovala zahtev vsebinske narave, je bila izločena iz končnega vzorca. V primeru neujemanja dveh ocenjevalcev je izjavo naknadno pregledal še tretji ocenjevalec, pri čemer so se nato vsi trije uskladili glede posamezne zahteve. Končni vzorec je tako bil sestavljen iz 525 izjav z vsebinskimi zahtevami (Tabela 1).

Tabela 1: FREKVENČNA PORAZDELITEV IZJAV IN VZORČNI NAČRT ZA ANALIZO BESEDIL

	Državni zbor (izjave)			Državni svet (izjave)			Odbor (izjave)		
	Skupaj	Govorci	Moderator	Skupaj	Govorci	Moderator	Skupaj	Govorci	Moderator
1. seja	189	94	96	61	30	31	189	93	96
2. seja	150	74	76	53	26	27	72	35	37
3. seja	88	43	46				58	28	30
4. seja	78	39	40				203	101	102
5. seja							338	169	169
6. seja							315	159	156
7. seja							365	183	182
Skupaj	505	250	258	114	56	58	1540	768	772
Vzorec		167			56			512	
Vzorec (izjave z zahtevo)		133			46			346	

Vir: Kuhar in drugi (2014)

Postopek kodiranja izjav

Z namenom preverjanja zanesljivosti kodiranja je bila vsaka izjava neodvisno kodirana s strani treh koderjev. V okviru štirih večurnih seminarjev in pilotskega kodiranja izjav z zahtevami smo usposobili skupno sedem koderjev. Rezultate smo raziskovalci natančno prediskutirali s koderji. Kodiranje je potekalo v aprilu in maju 2014. Vsak koder je v povprečju kodiral 225 izjav.

V postopku izvedbe končnih statističnih analiz izjav je bila najprej opravljena ocena zanesljivosti kodiranja vseh merskih inštrumentov, ki so bili vključeni v kodirno knjigo, s pomočjo AC_1 statistike (Gwet, 2014), ki se lahko uporablja za spremenljivke z nominalno mersko lestvico in je še posebej primerna za neenakomerne frekvenčne porazdelitve. Na osnovi rezultatov teh analiz so bile vključene v končno analizo samo tiste spremenljivke, ki so se izkazale kot zanesljive.¹ Ocene zanesljivosti posameznih spremenljivk so podane v nadaljevanju.

¹ Pri tem smo sledili postopku, ki ga navaja Gwet (2014), za interpretacijo ustreznosti strinjanja koderjev na osnovi AC_1 statistike, katera temelji na Landis-Kochovi primerjalni lestvici. Na takšen način smo kot ustrezno zanesljivo merjene spremenljivke določili tiste, pri katerih je bilo z 90-odstotno gotovostjo moč napovedati, da je njihova vrednost AC_1 statistike večja od 0,6, kar nakazuje vsaj zmerno zanesljivost (več glej v Gwet, 2014).

Merjenje

Kodiranje izjav in zahtev smo izvedli po dodelanih deliberativnih standardih tipa I in II, ki so bili izhodiščno razviti in predstavljeni v Steenbergu in drugih (2003) ter obsežneje v Steinerju in drugih (2004) ter delno modificirani in nadgrajeni v Bächtigerju in drugih (2009) ter v Steinerju (2012). Osnovne merjene spremenljivke so naslednje: *participacija, stopnja utemeljevanja, usmerjenost k skupnemu dobremu, konstruktivna politika, interaktivnost, spoštljivost, zgodbe in deliberativna pogajanja*. Pri nadgradnji inštrumenta smo izhajali iz odprtih teoretičnih vprašanj in smernic, ki se nanašajo na posamezne dimenzije in značilnosti deliberativnih procesov, ter konceptualnih pomanjkljivosti obstoječih operacionalizacij, ki so bile zaznane v preteklosti. Namen nadgradnje je bil v prvi vrsti povečanje veljavnosti (in s tem tudi zanesljivosti) inštrumenta. Pri tem smo poleg različnih verzij DQI-ja proučevali tudi različne druge operacionalizacije posameznih razsežnosti (Dahlberg, 2002; Janssen in Kies, 2004; Stromer-Galley, 2007).

Participacijo smo merili z dolžino izjav ($AC_1 = 0,87$) in prisotnostjo prekinitev ($AC_1 = 0,93$), pri čemer so bile prekinitve razvidne v magnetogramih. V skladu s Steenbergom in drugimi (2003) smo ugotavljali tudi, ali je avtorja izjave prekinil drug govorec ali moderator. Vrsto prekinitve so koderji eksplicitno razbrali iz izjave (npr. avtor izjave omeni, da mu je drug govorec, ki ni moderator, vskočil v besedo, mu preprečil zaključiti misel ipd.).

Stopnjo utemeljevanja smo po Steinerju (2012) merili s spremenljivko s šestimi kategorijami. Poskušali smo natančno opredeliti, kaj sploh je utemeljevanje, hkrati pa smo podali za vsako od šestih kategorij ustrezne primere. Za namen kodiranja smo utemeljevanje definirali kot podajanje razlogov oz. argumentov za zahtevo, ki jo razpravljavec zastopa. Koderje smo pozvali, da si pri iskanju potencialnih argumentov (kot osnovnih gradnikov utemeljevanja) pomagajo z za slovenščino značilnimi argumentativno-pojasnjevalnimi indikatorji (npr. členki, markerji, uvajalci), kot so: ker, zato, zaradi, torej, seveda, namreč, čeprav, kljub, četudi, kakor ipd. Ob tem je bilo upoštevano, da slednji le nakazujejo ali opozarjajo, da bi utegnili iti za argumente in/ali pojasnila in ne uvajajo nujno resničnih, relevantnih in/ali zadostnih argumentov (Žagar, 2009). Slednje je namreč mogoče uporabiti tudi z namenom, da se (samo) pokaže ali ustvari vtis utemeljevanja. V fazi preverjanja zanesljivosti se je pokazalo, da ta spremenljivka izkazuje ustrezno stopnjo zanesljivosti ($AC_1 = 0,69$), ko so njene vrednosti iz šestih rekodirane v tri kategorije, in sicer: 1 – "avtor za zahtevo ne predstavi nobenega argumenta", 2 – "avtor zahtevo utemelji z ilustracijami, zakaj nekaj mora biti narejeno oz. ne sme biti narejeno", 3 – "avtor zahtevo utemelji vsaj z enim argumentom, kjer je vidna povezava med zahtevo in argumentom/-i".

Pri *usmerjenosti k skupnemu dobremu* smo izhajali iz Steinerjeve (2012) operacionalizacije, pri čemer smo bolj natančno definirali posamezne kategorije. Merili smo, ali se govorec eksplicitno nanaša na prednosti in/ali slabosti za (1) lastno skupino (tj. skupino, ki ji avtor izjave pripada, torej ima v njej določeno vlogo ali status, ali pa se z njo na različne načine poistoveti), (2) drugo/-e skupino/-e (tj. skupino/-e, ki ji/-m avtor izjave ne pripada, ni njen/njihov član, zato s svojim delovanjem ne more vplivati na ravnanje njenih članov), (3) skupno dobro (tj. korist v smislu občega dobrega za celotno javnost/državljanе/skupine/civilno družbo ipd.) in (4) abstraktne principe (tj. ideje družbene ureditve, svobodo, demokracijo, kakovost življenja, pravičnost, enakopravnost, suverenost itd.). Analiza zanesljivosti je pokazala, da indikatorja, ki se nanašata na prednosti in/ali slabosti za drugo/-e skupino/-e ter na abstraktna načela, ne izkazujeta ustrezne zanesljivosti ($AC_1 = 0,32$, $AC_1 = 0,44$), zato sta bila izločena iz nadaljnjih analiz. Posledično sta bila v analizo vključena dva indikatorja, ki sta izkazala zadovoljivi stopnji medkoderske zanesljivosti: lastna skupina ($AC_1 = 0,76$) in skupno dobro ($AC_1 = 0,69$).

Izhajajoč iz Stromer-Galleyjeve (2007) smo merski inštrument nadgradili s spremenljivko, ki je merila vire, na katere se pri utemeljevanju prve zahteve eksplicitno sklicujejo avtorji izjav. Merili smo omembo naslednjih virov: (1) osebno izkustvo (npr. osebne zgodbe) ($AC_1 = 0,59$), (2) osebne kompetence (npr. institucionalna priznanja, poudarjanje lastne strokovnosti, dosežkov) ($AC_1 = 0,73$), (3) birokratske oz. uradne dokumente (npr. implicitne in/ali eksplicitne povzetke dokumentov, kot so zakoni, uredbe, sklepi, vključujoč izjave o odsotnosti ali o težavah z dejstvi, navedenih v povzetih dokumentih) ($AC_1 = 0,18$), (4) znanstvene dokumente (npr. znanstvene raziskave, članki, knjige) ($AC_1 = 0,70$), (5) množične medije ($AC_1 = 0,77$), (6) argumente drugih govorcev ali predhodne komentarje v razpravi (npr. "kot je dejal gospod X") ($AC_1 = 0,56$), (7) verska stališča in prepričanja, verske dokumente, tradicijo, "naravne" zakonitosti (npr. "... ker je tako od vekomaj", "... ker tako velewa krščanski etos.") ($AC_1 = 0,76$). Za potrebe nadaljnjih analiz so bili v novo spremenljivko s tremi vrednostmi rekodirani indikatorji z visoko zanesljivostjo ($AC_1 > 0,6$).² Izvedena nominalna spremenljivka je imela naslednje vrednosti: 0 – "avtor izjave ne navaja nobenega vira", 2 – "avtor izjave navaja 1 vir", 3 – "avtor izjave navaja 2 ali več virov".

Konstruktivno politiko smo merili s pomočjo dveh spremenljivk. Prva, izhajajoča iz Steenbergna in drugih (2003), je merila, ali zahteva odraža

² Čeprav indikatorja, ki merita osebno izkustvo in sklicevanje na argumentacijo drugih govorcev v razpravi, izkazujeta malenkost nižjo medkodersko zanesljivost, smo ju zaradi vsebinskih razlogov vključili v analizirano izvedeno spremenljivko.

pozicijsko politiko ali poziv h konsenzu oz. kompromisu ($AC_1 = 0,16$). Pri tem smo poskušali natančno definirati posamezne kategorije. Pozicijska politika v tem primeru pomeni, da avtor izjave v argumentaciji zahteve (le) navaja svoja (izhodiščna) stališča/mnenja/prepričanja in ne izkazuje poskusa doseči kompromis. Pri pozivu h kompromisu smo v posebno kategorijo ločili pozive, ki vsebujejo konkreten predlog, usmerjen v zblíževanje, od tistih brez vsebinsko specificiranega predloga. Druga spremenljivka, ki smo jo sami razvili, se je nanašala na spremembo v poziciji, ki jo v izjavi demonstrira avtor izjave oz. na odsotnost spremembe v lastni poziciji ($AC_1 = 0,24$). Poleg tega smo ugotavljali, ali se pri spremembi pozicije navezuje na argumentacijo drugih razpravljavcev. Ker obe spremenljivki nista izkazali ustrezne stopnje zanesljivosti, sta bili izločeni iz nadaljnjih analiz.

Interaktivnost smo merili s tremi vprašanji/spremenljivkami. Izhajali smo iz Bächtigerja in drugih (2009), ki nakažejo potrebo, da je to posebna spremenljivka, ne navedejo pa njene operacionalizacije. Pri oblikovanju operacionalne definicije smo se zato zgledovali po standardih za merjenje deliberativnosti v spletnih forumih (Dahlberg, 2002; Janssen in Kies, 2004). Prvo vprašanje se je glasilo: "Ali avtorji izjav eksplicitno upoštevajo argumentacijo/vprašanja/predloge/mnenja vsaj enega od drugih udeležencev razprave?" Dodatno vprašanje se je nanašalo na ignoriranje drugih oz. njihovih argumentov: "Ali avtor izjave eksplicitno reče, da ne bo odgovarjal na vprašanje ali argumente drugega, da se ne bo odzival na 'tovrstne provokacije', da bo ignoriral, kar je bilo povedano s strani nekoga drugega v razpravi ipd.?" Zanimalo nas je tudi, ali avtor izjavlja, da ga drugi udeleženec/udeleženci ignorira/-jo v smislu, da ne odgovarja/-jo na njegova vprašanja, se ne odziva/-jo na njegove predloge. Prva spremenljivka interaktivnosti se v nasprotju z drugima dvema ni izkazala kot dovolj zanesljivo merjena (odgovarjajoče vrednosti AC_1 statistike za omenjene tri spremenljivke so sledeče: 0,40, 0,99 in 0,96).

Spoštljivost se nanaša na spoštovanje drugih govorcev ter njihovih (proti)argumentov in povpraševanj. Pravzaprav pa s to spremenljivko merimo nespoštljivost izjav. Ta koncept smo teoretično in tudi operacionalno dodatno razdelali.³ V tem prispevku smo iz posameznih indikatorjev, ki merijo različne vidike in oblike nespoštljivosti, sestavili izvedeno spremenljivko. Izjava je bila označena za nespoštljivo, če je bila v njej prisotna vsaj ena od sledečih uporab slabšalnega jezika:

- Avtor izjave v svoji izjavi eksplicitno uporablja slabšalni jezik v odnosu do drugega udeleženca ali udeležencev na osebni ravni. Slabšalni jezik

³ Več o teoretskih tematizacijah in operacionalnih definicijah pojma spoštljivosti (vključno s podatki o zanesljivosti kodiranja pripadajočih merjenih spremenljivk) je govora v članku Petriča v tej tematski številki.

je bil definiran kot uporaba jezika, ki v družbi velja za nevljudnega in žaljivega. Izraža poniževanje drugega in/ali izkazuje močna negativna čustva do drugega. Poleg močnejših oblik, ki se kažejo skozi kletvice ali obsojanje (npr. "vi lažete"), vključuje tudi mehkejše oblike slabšalnega jezika (npr. "zdite se mi nekoliko zmedeni"). Vključuje tudi posmehovanje, prezirljivost, zaničevanje.

- Avtor izjave drugemu udeležencu ali udeležencem očita, da nimajo (dovolj) ustreznih kompetenc.
- Avtor izjave drugemu udeležencu ali udeležencem pripisuje pomanjkanje poštenosti, neiskrenost ali slabe namene.
- Avtor izjave eksplicitno uporablja slabšalni jezik v odnosu do argumentacije ostalih udeležencev, pri čemer se vzdrži osebnih napadov. Tukaj so mišljene tudi indirektne oblike slabšalnega jezika, ne samo direktne oblike.
- Avtor izjave eksplicitno uporablja slabšalni jezik v odnosu do katerega (vsaj enega) od drugih akterjev in družbenih skupin, ki niso neposredno udeleženi v razpravi. Kot druge akterje in družbene skupine mislimo med drugim homoseksualce, lezbijke, verske skupine.
- Slabšalni jezik se uporablja v odnosu do abstraktnih načel, omenjenih v izjavi.

Ugotavljali smo prisotnost *zgodbe* v izjavi in s tremi dodatnimi vprašanji opredelili njene značilnosti. Izhajajoč iz Pollettejeve in Leeja (2006) ter Blackove (2009) je bila zgodba definirana kot pripovedovanje o preteklih izkustvih na način, ki sledi osnovni narativni strukturi. Gre torej za pripoved/opis, ki vključuje neko osebo/lik (lahko jih je več), ki se sooča z neka-kšnim zapletom, ki se na nek način razreši ali pa tudi ne. Pripovedovalec zgodbo največkrat tudi ovrednoti, zato je iz pripovedovanja običajno razviden nek (moralni) nauk.

Po zgledu Steinerja (2012) je imela odgovarjajoča spremenljivka, ki se je izkazala za zanesljivo merjeno ($AC_1 = 0,80$), tri vrednosti: (1) "Ni zgodbe", (2) "Zgodba je prisotna, a ni vsebinsko povezana z utemeljevanjem zahteve", (3) "Zgodba je prisotna in je vsebinsko povezana z utemeljevanjem zahteve". Hkrati smo ugotavljali, ali gre za zgodbo na podlagi posredovanega izkustva ali za osebno zgodbo ($AC_1 = 0,96$). Zgodba na podlagi posredovanega izkustva se po naši definiciji praviloma nanaša na pripoved, v kateri avtor izjave povzema/podaja/prenaša (preteklo) izkustvo nekega drugega subjekta (npr. osebe, skupine, organizacije). Običajno takšna zgodba ne vključuje avtorja izjave, zato se slednji sklicuje na nek zunanji vir. Osebna zgodba pa je pripoved, ki se praviloma nanaša na (preteklo) osebno izkustvo avtorja izjave in vsebuje pripoved v prvi osebi ednine, redkeje v prvi osebi množine ali dvojine.

Zadnjo razsežnost zgodb smo tudi zelo zanesljivo merili ($AC_1 = 0,96$) s pomočjo spremenljivke, ki je imela štiri kategorije. Izhajajoč iz Blackove (2009) smo ugotavljali, ali je (1) zgodba antagonistična (zgodba, ki ima jasne argumentacijske pozicije, ki predstavljajo teme kot črno-bele; pripovedovalec se vzpostavlja kot avtoriteta in prepričuje druge, da se strinjajo z njegovo pozicijo), (2) povezovalna (pripovedovalec svojo pozicijo predstavlja na način, ki poudarja skupne vrednote in interese, povezave med njegovo/njeno pozicijo in pogledi drugih, poudarja potencial za kompromis ali sodelovanje), (3) uvodna (s tako zgodbo se pripovedovalec pridruži razpravi, z njo vzpostavlja legitimnost svojih izkustev, vnaša svoj pogled v razpravo, se vzpostavlja kot govorec) ali (4) transformacijska (taka zgodba običajno vsebuje intenziven emocionalni jezik in opisuje osebne ali družbene spremembe; pogosto ji manjka rešitev ali je rešitev nezadovoljiva, kar implicira potrebo po drugačni rešitvi; lahko gre za vizijo delovanja v prihodnosti).

Za razliko od obstoječih kodirnikov smo podali spremenljivko avtorjeve uporabe *humorja* ($AC_1 = 0,96$), pri čemer smo ugotavljali, ali je humor vsebinsko povezan z utemeljevanjem zahteve ali ne. Humor se po naši definiciji nanaša na šaljivo, duhovito utemeljevanje, na povedane šale, pa tudi na uporabo drugih komičnih lingvističnih elementov. Pogosto je lahko del osebnih zgodb/pripovedi, ki vsebujejo anekdoto ali prvoosebno prigodo iz življenja avtorja izjave.

Poleg humorja smo tudi merili, ali avtor izjave pretirava z izražanjem pozitivnega odnosa (pretirano priznavanje, hvaljenje, odobravanje) do drugega udeleženca/-ev v smislu *ironije* ($AC_1 = 0,94$). Ironijo smo definirali kot izražanje negativnega, odklonilnega odnosa do česa, navadno z vsebinsko pozitivnimi besedami; izraža lahko, da je kaj v nasprotju s položajem ali stanjem, v katerem se pojavlja, in se lahko kaže tudi skozi posmehovanje.

Ugotavljali smo še, ali je v izjavah prisotno govorno dejanje, ki kaže na elemente *deliberativnih pogajanj* v zvezi z izraženo zahtevo. Izhajajoč iz Bächtigerja in drugih (2009) smo deliberativna pogajanja definirali kot prizadevanje avtorja izjave, da sogovorca/-e pripravi do spremembe njegove/njihove pozicije. Odgovarjajoča spremenljivka, ki je bila zelo zanesljivo merjena ($AC_1 = 0,80$), je imela tri kategorije: (1) "Da, grožnja s sankcijo - materialno, fizično ali s kakšno drugo; recimo z vetom, odhodom ipd." (npr. "zapustil bom sejo"), (2) "Da, obljuba - pozitivna spodbuda, nagrada" (npr. "če podprete predlagano malenkostno spremembo definicije družine, bomo glasovali za drugi člen"), (3) "Ne, ni prisotne grožnje ali obljube".

Rezultati

Opis lastnosti avtorjev izjav

Opisna analiza je pokazala, da so 143 (27,2 %) izjav podale ženske, 382 (72,8 %) pa moški.⁴ Ko smo sodelujoče v razpravi razvrstili med zagovornike in nasprotnike DZak-a, se je izkazalo, da je 240 (45,7 %) izjav pripadlo zagovornikom, preostale izjave pa so podali nasprotniki DZak-a. Ob tem je bilo ugotovljena statistično značilna povezava med spolom in podporo DZak-u v izjavah ($\chi^2 = 65,51$, $p < 0,001$): v 107 izjavah (74,8 %), ki so jih podale ženske, je opazna podpora DZak-u, pri moških pa je takšnih izjav 133 (34,8 %) izjav.

Razpravljaljave smo za namen analize razvrstili še v naslednje skupine: predstavniki političnih skupin (političnih strank in poslanskih skupin), predstavniki interesnih skupin,⁵ nevladnih skupin in civilnih pobud⁶ ter predstavniki vlade in državnih organov ter znanstveno-raziskovalne sfere, ki je sodelovala v podporo vladi.⁷ Zaradi (pre)majhnega števila vzorčnih enot v določenih skupinah so bile omenjene kategorije združene v tri skupine, ki smo jih okrajšano poimenovali: politične skupine, civilna družba in vlada. Frekvence in odstotki izjav, ki pripadajo posameznim tipom akterjev, so naslednji: 325 (61,9 %) politične skupine, 127 (24,2 %) civilna družba in 73 (13,9 %) vlada. Rezultati kažejo, da sta tudi spol avtorja izjave in spremenljivka tip akterjev statistično značilno povezani ($\chi^2 = 81,464$, $p < 0,001$), in sicer je relativno največji delež izjav žensk med izjavami predstavnikov vlade (68,5 %), sledijo izjave političnih skupin, kjer je ta delež 25,2-odstoten, ter izjave civilne družbe, kjer je delež izjav žensk samo 8,8-odstoten.

Splošna predstavitev rezultatov po deliberativnih standardih

Najprej predstavljamo rezultate po posameznih deliberativnih standardih. V nadaljevanju pa sledijo bivariatne analize, kjer po posameznih

⁴ Kot posledico omejitve pri dolžini prispevka uporabljamo poudarjeno obliko za moški spol zaradi bistveno večjega deleža (72,8 %) izjav, ki so jih podali moški.

⁵ Interesne skupine vključujejo: Interesna skupina delojemalcev, Interesna skupina kmetov, obrtnikov in samostojnih poklicev, Interesna skupina negospodarskih dejavnosti, Interesna skupina lokalnih interesov.

⁶ Med nevladne organizacije in civilne iniciative sodijo: Kampanja za vse družine, Gibanje za družinski zakonik, Legebitra, Družinska pobuda, Civilna iniciativa za družino in pravice otrok, Komisija za pravičnost in mir, Za družine 2. neokatehumenske skupnosti, Zavod KUL.si, Ekumenska skupnost, Klub rejniških družin Maribor, Slovensko katoliško zdravstveno združenje, Sindikat vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture; sem smo umestili tudi samostojnega predstavnika Romana Vodeba.

⁷ Med zastopane znanstveno-raziskovalne organizacije sodi Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani z enim predstavnikom; v razpravi so sodelovali predstavniki Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, vključno z ministrom, ter Zakonodajno-pravna služba DZ.

kriterijih analiziramo razlike med zagovorniki in nasprotniki DZak-a, med tipi akterjev in glede na spol avtorja izjave.

V kontekstu participacije analiza pokaže, da je bilo od 525 analiziranih vzročnih izjav le 35 takšnih (6,7%), ki so bile prekinjene. Med slednjimi je v 29 primerih izjavo govorca prekinil/-a moderator/-ka. Največ prekinitev je bilo v DZ-ju, kar ne preseneča, saj imajo tam posamezni govorci omejen čas.

Glede utemeljevanja ugotavljamo, da v 43 (8,2%) izjavah ni bilo prisotnega nobenega argumenta, 76 (14,5%) izjav vsebuje samo ilustracijo za zahtevo, 406 (77,3%) pa ima vsaj en argument, ki podpira zahtevo. Podatki kažejo, da se avtorji v 19 (3,9%) izjavah sklicujejo na prednosti in slabosti za lastno skupino. Približno pet odstotkov (5,4%) od 482 izjav, ki imajo vsaj ilustracijo za zahtevo, pa vsebuje sklic na skupno dobro.

Izjave avtorjev, ki imajo ilustracijo ali en argument, se eksplicitno sklicujejo na naslednje vire (od virov z dovolj visoko medkodersko zanesljivostjo): osebno izkustvo v 9,5% izjav; osebne kompetence v 3,1%; znanstvene dokumente v 4,8%; množične medije v 2,3%; argumente drugih govorcev ali na predhodne komentarje v razpravi v 13,5%; verska stališča in prepričanja, verske dokumente, na tradicijo, "naravne" zakonitosti ipd. v 4,4% izjav. To tudi pomeni, da jih 378 (72,0% od 525 izjav) nima sklica na nobenega od teh virov, 117 (22,3%) se jih sklicuje na en vir, medtem ko se jih 30 (5,7%) sklicuje vsaj na dva vira.

Analiza je tudi pokazala, da je skupaj 107 (20,4%) izjav nespoštljivih vsaj na enem izmed merjenih vidikov nespoštljivosti.

Prisotnost zgodb, humorja, ironije in deliberativnih pogajanj se je v analizi pokazala prej za izjemo kot pravilo. Avtorji uporabljajo zgodbo le pri osmih od 525 izjav (1,5%). Vse te zgodbe so vsebinsko povezane z utemeljevanjem zahteve. Pet zgodb od osmih zgodb (62,5%) temelji na posredovanem izkustvu, tri (37,5%) pa so osebne. Pet zgodb (62,5%), uporabljenih v izjavah, je uvodnih, tri (37,5%) so pa transformacijske. Zanimivo je, da je bilo le v šestih izjavah (1,1%) mogoče zaznati humor, ki je bil v vseh primerih povezan z zahtevo. Le pri štirih izjavah (0,8%) je bilo ocenjeno, da avtor izjave pretirava z izražanjem pozitivnega odnosa (npr. pretirano priznavanje, hvaljenje, odobravanje) do drugega udeleženca/-ev v smislu ironije. Podobno je le 13 izjav (2,5%) vsebovalo obljubo oz. pozitivno spodbudo, nagrado v smislu poskusa spreminjanja pozicije pri sogovornikih. Nobena od analiziranih izjav ni vsebovala grožnje s sankcijo, naj si bo z materialno, s fizično ali kakšno drugo.

Zaradi zelo majhnega števila izjav z zgodbami, humorjem, ironijo in pogajanjem te spremenljivke ne izpolnjujejo pogojev za vključitev v bivariate analize, ki so predstavljene v nadaljevanju.

Tabela 2: DELIBERATIVNI STANDARDI GLEDE NA POZICIJO ZA-PROTI, TIP AKTERJEV IN SPOL AVTORJEV IZJAV

		Dolžina izjave (število besed)				Eksplicitna prekinitev			Utemeljenost			Lastna skupina			Skupno dobro			Viri			Nespoštljivost			
		n = 525				n = 525			n = 525			n = 482			n = 482			n = 525			n = 525			
	n ^b	1-161	162-329	330-663	> 664	Ne	Da	Nič	Ilustracija	Argument	Ne	Da	Ne	Da	Ne	Da	0	1	≥ 2	Ne	Da			
	<i>Pozicijo za-proti</i>																							
	Zagovorniki ^a	240 (223)	23.3	25.8	21.7	29.2	96.7	3.3	7.1	12.1	80.8	97.3	2.7	92.4	7.6	69.6	24.2	6.3		84.6	15.4			
	Nasprotniki	285 (259)	26.7	24.2	27.7	21.4	90.5	9.5	9.1	16.5	74.4	95.0	5.0	96.5	3.5	74.0	20.7	5.3		75.4	24.6			
	χ^2 (p)		5.773 (0.123)				7.895 (0.005)			3.111 (0.211)			1.716 (0.190)			4.041 (0.044)			1.283 (0.527)			6.714 (0.010)		
	<i>Tip akterjev</i>																							
	Politične skupine	325 (293)	26.5	25.2	23.1	25.2	94.8	5.2	9.8	16.0	74.2	96.2	3.8	94.9	5.1	72.3	22.2	5.5		78.5	21.5			
	Civilna družba	127 (120)	18.1	24.4	33.1	24.4	89.0	11.0	5.5	15.7	78.7	93.2	6.8	94.9	5.1	63.0	29.9	7.1		74.8	25.2			
	Vlada	73 (69)	31.5	24.7	19.2	24.7	94.5	5.5	5.5	5.5	89.0	100.0	0.0	92.8	7.2	86.3	9.6	4.1		93.2	6.8			
	χ^2 (p)		8.742 (0.189)				5.117 (0.077)			9.352 (0.053)			5.212 (0.074)			0.544 (0.762)			12.880 (0.012)			10.321 (0.006)		
	<i>Spol</i>																							
	Moški	382 (350)	23.0	23.6	28.5	24.9	92.1	7.9	8.4	15.4	76.2	95.4	4.6	93.7	6.3	67.8	24.9	7.3		75.1	24.9			
	Ženska	143 (132)	30.8	28.7	15.4	25.2	96.5	3.5	7.7	11.9	80.4	97.7	2.3	97.0	3.0	83.2	15.4	1.4		91.6	8.4			
	χ^2 (p)		10.778 (0.013)				3.174 (0.075)			1.211 (0.546)			1.338 (0.247)			1.991 (0.158)			14.040 (0.001)			17.409 (<0.001)		
	Skupaj	525 (482)	25.1	25.0	25.0	25.0	93.3	6.7	8.2	14.5	77.3	96.1	3.9	94.6	5.4	72.0	22.3	5.7		79.6	20.4			

Opomba: ^aVrednosti v tabeli predstavljajo odstotke po vrsticah. Zaradi zaokroževanja skupna vsota odstotkov po vrsticah ne znaša vedno 100 %.^bVrednosti v oklepaju predstavljajo robne frekvence za izjave, ki so vsebovale ilustracijo ali argument za zahtevo in se zato nanašajo na spremenljivki lastna skupina in skupno dobro.

Vir: Kuhar in drugi (2014)

Razlike v deliberativnosti med zagovorniki in nasprotniki predloga Družinskega zakonika

V tem razdelku predstavljamo analizo statistično značilne povezanosti med posameznimi deliberativnimi standardi in dejstvom, ali so avtorji izjave zagovorniki ali nasprotniki predloga DZak-a. Prisotnost povezanosti med dvojicami nominalnih spremenljivk je bila ocenjena s χ^2 testom in interpretirana na osnovi enostavnih razlik v strukturnih deležih (odstotkih) (Argesti, 2002).

V Tabeli 2 lahko vidimo, da dolžina izjav in podpora predlogu DZak-a nista značilno povezani ($\chi^2 = 5,773$, $p = 0,123$), se pa pokaže značilna povezanost v odnosu med podporo in prekinitvami ($\chi^2 = 7,895$, $p = 0,005$), in sicer večji delež izjav nasprotnikov je bil prekinjen v primerjavi z izjavami zagovornikov (9,5 % vs. 3,3 %). Nasprotniki predloga DZak-a se v primerjavi z zagovorniki v značilno manjšem deležu izjav sklicujejo na skupno dobro (7,6 % vs. 3,5 %) ($\chi^2 = 4,041$, $p = 0,044$). Glede stopnje utemeljevanja ($\chi^2 = 3,111$, $p = 0,211$) in sklicevanja na vire ($\chi^2 = 1,283$, $p = 0,527$) ni značilne povezanosti. Relativni delež nasprotnikov, ki so nespoštljivi ($\chi^2 = 6,714$, $p = 0,010$) je značilno večji (24,6 % vs. 15,4 %) v primerjavi z zagovorniki DZak-a.

Razlike v deliberativnosti med akterji

Spremenljivki, ki sta merili dolžino izjav in tip akterjev (politične skupine, civilna družba in vlada), nista statistično značilno povezani ($\chi^2 = 8,742$, $p = 0,189$). Bivariatna analiza je pokazala, da je bil mejno značilno ($\chi^2 = 5,117$, $p = 0,077$) relativno večji delež izjav predstavnikov civilne družbe prekinjen (11,0 %) kot pa izjav predstavnikov političnih skupin (5,2 %) ali vlade (5,5 %).

Predstavniki vlade v primerjavi s predstavniki političnih skupin in civilne družbe v mejno statistično značilno ($\chi^2 = 9,352$, $p = 0,053$) večjem relativnem deležu izjav navajajo argumente za svoje zahteve (89 % vs. 74,2 % vs. 78,7 %). Glede sklicevanja na vire (brez birokratskih dokumentov, kjer medkoder-ska zanesljivost ni bila dovolj visoka) je največ sklicev vsaj na enega ali več virov pri civilni družbi, sledijo politične skupine in vlada (37,0 % vs. 27,7 % vs. 13,7 %) ($\chi^2 = 12,880$, $p = 0,012$). Sklicevanje na lastno skupino ($\chi^2 = 5,212$, $p = 0,074$) je mejno statistično značilno, medtem ko sklicevanje na skupno dobro ($\chi^2 = 0,544$, $p = 0,762$) ni statistično značilno povezano z dejstvom, ali je razpravljavec predstavnik politične skupine, civilne družbe ali vlade.

V primerjavi z izjavami vlade je bil najden značilno višji delež izjav predstavnikov političnih skupin in civilne družbe, ki je vseboval elemente nespoštljivosti ($\chi^2 = 10,321$, $p = 0,006$). Natančneje, nespoštljivost je razvidna v 6,8 % izjavah vlade, 21,5 % izjavah političnih skupin in 25,2 % izjavah civilne družbe.

Razlike v deliberativnosti glede na spol

Analiza je pokazala, da je spremenljivka spol avtorja izjave statistično značilno povezana z dolžino izjave ($\chi^2 = 10,778$, $p = 0,013$) in prekinitvami ($\chi^2 = 3,174$, $p = 0,075$). Opazimo lahko, da med izjavami, ki so jih podale ženske, obstaja relativno večji delež izjav, ki niso bile prekinjene ali pa so bile krajše od 329 besed. V kontekstu utemeljevanja se moški statistično značilno ($\chi^2 = 14,040$, $p = 0,001$) v večjem deležu kot ženske sklicujejo vsaj na en vir (32,2% vs. 16,8%) v svojih izjavah. Izjave moških so v značilno večjem deležu ($\chi^2 = 17,409$, $p < 0,001$) nespoštljive v primerjavi z izjavami žensk (24,9% vs. 8,4%).

Dodatne bivariatne analize⁸

Dodatno smo preverjali povezave med naslednjimi spremenljivkami: pogostost prekinitev s spremenljivkami, ki merijo značilnosti utemeljevanja (stopnja utemeljevanja, sklicevanje na skupno dobro in vire), in z nespoštljivostjo; ter nespoštljivost v povezavi z utemeljevanjem, pa tudi stopnjo utemeljevanja s sklicevanjem na skupno dobro in vire. V nadaljevanju navajamo samo rezultate tistih bivariatnih analiz, ki so nakazale statistično značilno povezanost za omenjene dvojice spremenljivk.

Pogostost prekinitev je statistično značilno povezana s stopnjo utemeljevanja ($\chi^2 = 6,998$, $p = 0,030$) in številom virov ($\chi^2 = 6,136$, $p = 0,047$) ter z nespoštljivostjo izjav ($\chi^2 = 6,493$, $p = 0,013$). Kar v 20% prekinjenih proti 7,3% neprekinjenih izjavah avtor za zahtevo ne predstavi nobenega argumenta. Nespoštljivih je 37,1% prekinjenih in 19,2% neprekinjenih izjav.

Med izjavami, v katerih je vidna nespoštljivost, je relativno gledano statistično značilno večji delež takšnih, ki se sklicujejo na lastno skupino ($\chi^2 = 5,637$, $p = 0,018$). 42,1% nespoštljivih izjav nasproti 19,7% izjav, ki niso nespoštljive, vsebuje sklic na lastno skupino. Delež takšnih, ki imajo sklice na vire ($\chi^2 = 7,784$, $p = 0,020$), pa je statistično značilno manjši med nespoštljivimi izjavami: 25,4% nespoštljivih izjav (vs. 38,3%, kjer ni eksplicitne nespoštljivosti) je brez sklica na vire.

Analiza je pokazala statistično značilno povezavo med stopnjo utemeljevanja in sklicem na vire ($\chi^2 = 21,114$, $p < 0,001$). Izjave, ki ne vsebujejo argumenta, ne vsebujejo sklica na vire, samo 19 izjav, ki imajo le ilustracijo za zahtevo, vsebuje sklic na vire. Tega vsebuje 31,5% izjav, ki imajo vsaj en argument. Prav tako je statistično značilna povezava med sklicevanjem na vire in sklicem na skupno dobro ($\chi^2 = 11,312$, $p = 0,006$): med izjavami, ki

⁸ Zaradi omejitve s prostorom so kontingenčne tabele s prikazi teh analiz dosegljive pri prvi avtorici članka.

se ne sklicujejo na skupno dobro, se jih le 28,9 % sklicuje vsaj na en vir; med tistimi, ki pa se sklicujejo na skupno dobro, jih 57,7 % vsebuje sklic vsaj na en vir. Statistično značilna je tudi povezava med sklicem na lastno skupino in sklicem na vire ($\chi^2 = 42,349$, $p < 0,001$). Med izjavami, ki se sklicujejo na prednosti in slabosti za lastno skupino, jih kar 84,2 % vsebuje sklic vsaj na en vir; med tistimi, ki se ne sklicujejo na prednosti in slabosti za lastno skupino, pa jih je le 28,3 %.

Sklepi

V prispevku smo predstavili konceptualno nadgrajen merski inštrument DQI, ki velja za eno sodobnejših empiričnih destilacij Habermasovega koncepta komunikativne racionalnosti (Habermas, 1984) in z njo pogojev idealne komunikacijske situacije. Nadgrajen inštrument zaobjema razširjen pojem deliberativnosti, vključujoč pripovedovanje zgodb in deliberativna pogajanja, ki smo jih zelo zanesljivo izmerili. Pomanjkljivost DQI-ja ostaja njegova omejenost na proceduralni vidik diskurzov, pri čemer je vprašanje vsebinske kakovosti analiziranih govornih dejanj sekundarnega pomena (Beste, 2013). Ta pomanjkljivost se odraža tudi v tukajšnji analizi parlamentarnih razprav o DZak-u v obdobju 2009–2011, čeprav je analiza pokazala nekaj njihovih zanimivih (ne)deliberativnih lastnosti.

Kar zadeva enakost participacije, velja izpostaviti relativno nizek delež prekinitev (kot indikator deliberativnosti) – še te so bile skoraj izključno s strani moderatorja/-ke in vezane na formalna pravila. Pokazalo se je tudi, da so prekinjene izjave v večji meri nespoštljive. Prekinitev so povezane tudi z nižjo stopnjo utemeljevanja (tj. relativno nižji delež prekinjenih izjav vsebuje argumente za zahtevo) in z relativno manjšim številom navedb različnih virov. Če štejemo spol avtorjev izjav k vidikom enakosti participacije, težko govorimo o enakosti, saj je bilo izjav žensk le dobra četrtnina. Hkrati so bile izjave žensk krajše od izjav moških, a so bile relativno gledano manjkrat prekinjene.

Utemeljevanje smo merili na več načinov, pri čemer pričujoči rezultati le nakazujejo kakovost utemeljitev, niso pa dokaz zanje. V skoraj četrtini izjav govorci ne argumentirajo postavljenih zahtev. Prav tako je relativno malo sklicevanja na skupno dobro – v le 5,4 % analiziranih izjav, ki vsebujejo utemeljitev zahteve vsaj z ilustracijo. Sklicevanje na lastno skupino se pojavlja v 3,9 % izjav, ki vsebujejo utemeljitev zahteve vsaj z ilustracijo. Slabe tri četrtine (72 %) izjav ne vsebujejo sklica na nobenega od analiziranih virov (birokratskih dokumentov nismo upoštevali zaradi nizke medkoderske zanesljivosti). Omenjeni odstotki nakazujejo relativno nizko deliberativnost, saj je treba upoštevati, da so bile analizirane zgolj izjave z vsebinskimi zahtevami. Podana zahteva pa v osnovi implicira prisotnost argumentacije. Hkrati velja

izpostaviti, da so bile pri sklicevanju na skupno dobro in vire analizirane samo tiste izjave, kjer je podana ilustracija ali vsaj en argument za zahtevo.

Ključen kriterij deliberativnosti je spoštljivost do drugih razpravljavcev, njihovih pogledov, pa tudi do obravnavanih vprašanj nasploh (oz. odsotnost slabšalnega jezika). Nespoštljivost smo zaznali pri približno petini (20,4%) vseh izjav, kar je sorazmerno visok delež. Izjave, v katerih se kaže nespoštljivost, vsebujejo manj sklicev na vire, prav tako večji delež nespoštljivih izjav vsebuje sklic na lastno skupino.

Pri analiziranih izjavah smo našli le peščico zgodb in elementov poganj. Humor in ironija pa sta bila skoraj povsem odsotna. Glede na sodobne poudarke o pozitivnem pomenu tovrstnih razširjenih deliberativnih standardov v kontekstu razprav (Black, 2009) pa tudi empirične rezultate iz različnih konkretnih deliberacij v tujini nas ti rezultati presenečajo. Vendar pa po drugi strani niso nepričakovani glede na to, da gre za formalno javno sfero.

Zanimiv vpogled prinaša primerjava deliberativnosti zagovornikov in nasprotnikov DZak-a, primerjava med tipi akterjev ter primerjava po spolu. Med zagovorniki in nasprotniki DZak-a ni bilo statistično značilnih razlik glede deleža podanih izjav, saj so zagovorniki izrekli 45,7% vseh izjav. Ta ugotovitev je zanimiva v luči izpostavljanja nekaterih nasprotnikov DZak-a, da ne pridejo do besede. Zagovorniki so bili v znatno manjšem deležu nespoštljivi od nasprotnikov in so se v večjem deležu sklicevali na skupno dobro. Predstavniki vlade v primerjavi s predstavniki političnih skupin in civilne družbe so v večjem deležu izjav navajali argumente za svoje zahteve. Le redke izjave predstavnikov vlade so bile nespoštljive, kar pa ne velja za predstavnike političnih skupin in civilne družbe. Večji delež izjav moških je vseboval elemente nespoštljivosti v primerjavi z izjavami žensk. Zanimiv je tudi rezultat, da je bistveno večji delež izjav žensk za predlog DZak-a kot proti njemu. Tudi pri tipih akterjev se kažejo razlike v deležih glede na spol: ženske so avtorice četrte (25,2%) izjav političnih skupin, le slabe desetine (8,7%) izjav civilne družbe in več kot dveh tretjin (68,5%) izjav vlade.

Na koncu velja izpostaviti še nekaj ključnih omejitev tukajšnje analize. V predstavljeni študiji nismo uspeli analizirati celotne populacije izjav. V analizi smo se omejili le na argumentacijo prve zahteve znotraj izbrane izjave. Prav tako naša študija ne vsebuje vsebinske analize izjav. Ob tem velja tudi izpostaviti, da smo se v statistični analizi omejili na raziskovanje bivariatne povezanosti med spremenljivkami. To pomeni, da so lahko tukajšnje povezave med spremenljivkami podvržene vplivu drugih spremenljivk. Zaradi nadgradnje merskega inštrumenta je zelo omejena tudi primerjava z obstoječimi tujimi študijami. Možnost primerjave se nakazuje le pri pogostosti prekinitev ter stopnji utemeljevanja s študijami Steinerja in drugih (2004), kjer so avtorji ugotavljali kakovost diskurza v 52 parlamentarnih razpravah v Švici, ZDA, Nemčiji in Veliki Britaniji, Lorda in Tamvakijeve (2012) ter Roalda

in Sangoltove (2011), kjer so preučevali kakovost deliberacije v Evropskem parlamentu. Ker navedene študije ugotavljajo podobne ali nekoliko nižje deleže prekinjenih izjav ter različne odstotke izjav brez utemeljevanja (od 15 % do 35 %), se slovenski parlament s približno 23 % izjav brez utemeljevanja ne uvršča med slabše "razvite". Ob takšni ugotovitvi pa velja spomniti, da sama uporaba argumenta ne pomeni nujno kakovostne argumentacije (Žagar, 2009), zato bi bilo v prihodnosti smiselno celovito raziskati tudi vsebinsko plat argumentacije znotraj slovenskega parlamenta.

LITERATURA

- Agresti, Alan (2002): *Categorical data analysis*, 2nd ed. New York: Wiley.
- Adam, Frane, Matevž Tomšič in Primož Kristan (2008): Political elite, civil society, and type of capitalism: Estonia and Slovenia. *East European Quarterly* 42 (1): 43–67.
- Bächtiger, André in Marco R. Steenbergen (2004): The real world of deliberation. A comparative study of its favorable conditions in legislatures. EUI Working Paper SPS No. 2004/17. Dostopno prek <http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/2634/sps2004-17.pdf?sequence=1>, 9. 6. 2015
- Bächtiger, André, Susumu Shikano, Seraina Pedrini in Mirjam Ryser (2009): Measuring deliberation 2.0: standards, discourse types, and sequenzialization. Dostopno prek <http://ash.harvard.edu/extension/ash/docs/baechtiger.pdf>, 9. 6. 2015
- Beste, Simon (2013): Contemporary trends of deliberative research: Synthesizing a new study agenda. *Journal of Public Deliberation* 9 (2): 1–44.
- Black, Laura W. (2009): Listening to the city: difference, identity, and storytelling in online deliberative groups. *Journal of Public Deliberation* 5 (1): članek št. 4.
- Dahlberg, Lincoln (2002): Net-public sphere research: beyond the "first phase". *Javnost – The Public* 11 (1): 27–44.
- Gwet, Kilem L. (2014): *Handbook of inter-rater reliability: the definitive guide to measuring the extent of agreement among multiple raters*, 4th ed. Gaithersburg, MD: Advanced Analytics, LLC.
- Habermas, Jürgen (1984): *The theory of communicative action – vol. 1: Reason and the rationalization of society*. Boston: Beacon Press.
- Janssen, Davy in Raphael Kies (2004): Online forums and deliberative democracy: hypotheses, variables and methodologies. E-working papers, E-Democracy Centre, Ženeva. Dostopno prek <http://www.edemocracycentre.ch/files/online-forums.pdf>, 25. 6. 2015
- Kuhar, Metka, Gregor Petrič, Rok Zupančič, Sara Atanasova, Marjeta Novak in Andraž Petrovčič (2014): *Deliberativnost razprav o Družinskem zakoniku v slovenskem parlamentu [datoteka podatkov]*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje družbenega komuniciranja [izdelava]. Podatkovna datoteka ni objavljena in je na zahtevo dostopna pri avtorjih.
- Lord, Christopher in Dionysia Tamvaki (2012): The politics of justification? Applying the 'Discourse Quality Index' to the study of the European parliament. *European Political Science Review* 5 (1): 1–28.

- Polletta, Francesca in John Lee (2006): Is storytelling good for democracy? Rhetoric in public deliberation after 9/11. *American Sociological Review* 71 (5): 699–723.
- Roald, Vebjørn in Linda Sangolt (2011): *Deliberation, rhetoric, and emotion in the discourse on climate change in the European parliament*. Delft: Eburon Academic Publishers.
- Schäfer, Andreas (2010): The micropolitics of decision-making – A conceptual framework for the analysis of parliamentary discourse. Paper prepared for the 3rd ECPR Graduate Conference. Dostopno prek <http://www.ecprnet.eu/databases/conferences/papers/773.pdf>, 9. 6. 2015
- Steenbergen, Marco R., André Bächtiger, Marcus Spörndli in Jürg Steiner (2003): Measuring political deliberation: a Discourse Quality Index. *Comparative European Politics* 1: 21–48.
- Steiner, Jürg (2012): *Foundations of deliberative democracy: empirical research and normative implications*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Steiner, Jürg, André Bächtiger, Marcus Spörndli in Marco R. Steenbergen (2004): *Deliberative politics in action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stromer-Galley, Jennifer (2007): Measuring deliberation's content: a coding scheme. *Journal of Public Deliberation* 3 (1): 12.
- Žagar, Igor Ž. (2009): Argumentiranje v Državnem zboru Republike Slovenije – moč argumenta ali argument moči? V: Božidar Flajšman (ur.), *O argumentaciji in retoriki v političnem in javnem prostoru*. Zbornik referatov in razprav, št. 4, 11–32. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.